

מראי מקומות- עבודה זרה מ"ח

דכאן מיירי באילן שנטעוהו מתחלה להעמיד תחתיו ע"ז, ואפ"ה אם ביטלה (דהיינו, שנטלה הע"ז מתחתיו) מותר, אבל כל זמן שהע"ז תחתיו, שפיר אסור בהנאה. וכ' שכן מדויק מלשון הרמב"ם, אילן שמעמידים תחתיו וכ', משמע דרגילות הוא להעמיד ע"ז תחתיו, דהיינו מתחלת בריית אותו אילן.

(ד) **לא ישב בצילה- כ' הר"ן** (כא. בדפי הרי"ף) בשם הראב"ד דאיסור זה לישב בצילה הוא רק באשרה, דעשוי לצל, אבל מותר לשבת בצל של בית עבודה זרה, ואסור רק בתוכו או בתוך ד' אמות כנגד פתחו, דנעשה הבית לצל לאותו מקום, אבל אחוריו מותר, לפי שלא נעשה לצל שחוצה לה. וע"ע בר"ן שם שכ' דמסתבר דכל האיסור הוא רק לישב בצלה, אבל לעבור שם שרי. וטעמא דמילתא משום דמדינא אפי' ישיבה הוה לן למישרי כל היכא דלא קא מיכוין, דהא קי"ל דאפשר ולא קא מכוין מותר, אלא דחיישינן שמה ישהה בישיבה ואתא לכווני, אבל העברה בעלמא דלא שייך למיחש בה כולי האי, שריא.

(ה) **ולא יעבור תחתיה- כ' הראב"ד** דטעם האיסור לעבור הוא כדי שלא יטמא נויש לדרון אם זהו איסור מיוחד להטמא בטומאת ע"ז, או אם יש איזה איסור כללי להטמא בכלל, וצ"ע. אבל התורת חיים כ' דמה שלא יעבור תחתיה, היינו משום איסור ליהנות מע"ז, ולא משום טומאה, והמשנה תרתי קתני, אסור לעבור תחתיה משום איסור הנאת ע"ז, ואם עבר תחתיה נטמא. נולכאו' יש להביא קצת רא"י לצד זה, מהא דשואל הגמ' לענין הא דגזולת את הרבים אם מותר לכתחלה לעבור או לא, דאם האיסור לעבור הוא משום טומאה, הרי למעשה אינו טמא אם עוברת, ויש לדחות].

(ו) **מ"ט, אי אפשר דליכא תקרובת עבודת כוכבים- הק' התוס' יו"ט**, למה לא קאמר משום דהיא עצמה ע"ז ומאהיל עליו, שהרי גם אם המת עצמו מאהיל עליו טמא טומאת אהל המת. ואין סברא לומר דרק תקרובת ע"ז מטמא ולא ע"ז עצמה, א', משום דאין זו סברא, ב', משום דקרא זבחי מתים כתיב, ומשמע דהע"ז עצמו מת הוא. ואם הזבחי מתים מטמאים באהל, כש"כ המתים עצמם. וכ' דלכאו' כוונת הגמ' לומר דאף חיישינן

(א) **גידעו ופיסלו לשם עבודת כוכבים, וכו'- פרש"י**, לעבוד הגידולין שיגדלו בה מעתה. וכ' תוס' (נדפס במז:): בשמו, דהי' כוונת העובד לעבוד רק החידוש, ולא העיקר, וכ' תוס' דיפה כוון רש"י, דאם הי' כוונת העובד לעבוד כל האילן, אז ודאי יהי' כל האילן אסור, כיון דעשה מעשה בגוף האילן, וכמו עפר שחפר לעשות בורות שיחין ומערות לע"ז, דאז כל הקרקע אסורה, כיון דעשה מעשה בגוף הקרקע. אולם ע' בתוס' הרא"ש דכ' דשפיר מיירי בגדע והחליף לעבוד כל האילן, ומ"מ כל זמן שלא השתחוה להם, יש להם ביטול בנטילת החידוש, ואינו דומה לההיא דחפר בה בורות שיחין ומערות, דהתם מיירי לאחר מעשה השתחואה להקרקע, וה"ה כאן, דלאחר מעשה ההשתחואה אסור הכל.

(ב) **מהו דתימא כיון דהבריך והרכיב בגופו של אילן, כאילן שנטעו מתחלה דמי, וליתסר כולה, קמ"ל- הק' בחי' הר"ן**, מהו החי' בזה, הרי כבר אשמעינן זה מהא דאבן, כדאמרי' לעיל דמהו דתימא דכיון דכיידי וסייד בגופה של אבן, כאבן שחצבה מתחלה לבימוס דמיא ותתסר כולה, קמ"ל, ומה חידש טפי בהא דאילנות. ותי' דהוי רבותא טפי באילנות, דאילו גבי אבן, מאי דסייד וכיידי בגופה של אבן, לא מהני מידי למאי דנשאר מהאבן שלא עשה בו מעשה, משא"כ באילנות, דכי גדעו ופסלו להאילן, דכיון דלכולי' אילן מהני, סד"א תתסר כולה, קמ"ל דגם באילן לא מהני מידי לאסור כולה.

(ג) **איזו אשרה, כל שיש תחתיה עבודת כוכבים, ר"ש אומר כל שעובדין אותה- פסק הרמב"ם** (ע"ז ח', ד') דאילן שמעמידין תחתיו ע"ז, כל זמן שהיא תחתיו, אסור בהנאה. והק' הכסף משנה שם, איך פסק הרמב"ם דכל שיש תחתיה ע"ז אסור בהנאה, אפי' כל זמן שהוא שם, הרי ש' הרמב"ם הוא כחכמים דס"ל דאילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר בהנאה, ואיך שייך שיהי' האילן שהע"ז תחתיו חמור טפי מהאילן שנעבד האילן בעצמו. ותי'

דאינה גוזלת את הרבים, אף היכא דליכא דרכא אחרינא אסור, וכן הביא מדברי הטור (י"ד קמ"ב), וע"ש מש"כ בענין זה באריכות.

(י) **זה וזה גורם מותר- ע' בשערי ישר (ג', ריש פרק כ"ה)** דחקר באיסור דהיכא דכל הגורם הי' איסור, האם הוא משום שיש חלק של הגורם בהשבח, ולכן הוא אסור, וא"כ, אפי' למ"ד זה וזה גורם מותר צריך להיות אסור, כמו אם אמרי' שיש שבח עצים בפת, דקיי"ל דאסור לכ"ע. ואם אמרי' דהאיסור הוא משום דאמרי' דע"י מה שנהנה מדבר הנגרם הרי זה כאילו נהנה מהדבר האסור עצמו, א"כ ג"כ צ"ב למה יהי' זה וזה גורם מותר, הרי סכ"ס נהנה מדברי האסור הגורם. וע"ש שהאריך הרבה בזה, וכ' (ד"ה ומעתה נתבאר [עמ' רעב]) דהביאור הוא דהבגד או הירקות עצמם נתפסו באיסור הנאה מפני שבח שבהם שבא בגרמת איסור הנאה של האשרה או הכרכור, ואף דליכא בהירקות או הבגד שום שבח ממש מן האשרה או מן הכרכור, ע"ש לביאורו.

(יא) **וסבר ר' יוסי זה וזה גורם אסור- הק' הרמב"ן,** דלמא מה דתנן דר' יוסי ס"ל דאף לא ירקות בימות הגשמים, היינו רק דלכתחלה הוא דאסור, דהכא נמי תנן ואין נוטעין אגוז של ערלה, אף דבדיעבד מותר משום דזה וזה גורם מותר. ותי' דלאו קו' היא, דהתם באגוז, כיון דאיהו נטע ממש אגוז של ערלה ביד, ראוי לגזור עליו לכתחלה, אבל משנתינו הנאה דממילא היא, ולא על דעת אותה הנאה נטעו מתחלה, ואפי' לכתחלה אין ראוי לגזור עליו כלום, אע"כ משום דס"ל דזה וזה גורם אסור.

לתקרובת ע"ז שתחתיה, וכש"כ שיש לחוש אם האילץ עצמה הוי ע"ז. **אמנם שוב הביא מתוס' בחולין (יג':)** דס"ל דלריב"ב הוי טומאה זו דאורייתא, ומה דאין צריכין לחוש היכא דגוזלת את הרבים, היינו משום שהוי רק חשש תקרובת ע"ז, ובמקום רבים לא חיישינן. וכ' התוס' יו"ט דמזה מבואר דכל הטומאה הוא רק משום תקרובת ע"ז, ולא משום ע"ז עצמה. וכ' דצ"ל דכמו דמצינו לענין ביטול ע"ז, דאיכא מ"ד דאף דשייך לבטל הע"ז, מ"מ אין שייך לבטל תקרובת ע"ז, כמו כן י"ל לענין טומאה, שהוא רק שייך לתקרובת ע"ז, ולא לענין הע"ז עצמה.

(ז) **עבר או עובר- כ' הריטב"א** דאין השאלה בגירסת המשנה, אלא ודאי קתני עבר, אלא דהשאלה הוא, האם עבר דוקא, דהיינו בדיעבד דוקא, או דלמא נקט לשון עבר אגב רישא, אבל לאו דוקא הוא, ואף לכתחלה יכול לעבור.

(ח) **הא דאיכא דרכא אחרינא הא דליכא דרכא אחרינא- ע' בריטב"א** שהביא מה שהק' הרמב"ן, דאי איכא דרכא אחרינא מאי הוי, הא הוי אפשר ולא קא מכוין דשרי, כמו דמסקינן בפסחים. ותי' דכיון שעובר תחתיה ממש הוי דומה למכוין, או דלא סגי' דלא איתנהי כי שביק דרכא אחרינא ועייל בהא. והביא שהרשב"א תמה על קו' הרמב"ן, דלכאור' כל הסוגיא משתעי בטומאה, ולא באיסור הנאה, וא"כ אין ענין סוגיא דנהנה ולא מכוין לסוגיין, דמיירי באיסור להטמא. וכ' הריטב"א דנראה דהרמב"ן ביאר כל הסוגיא לענין הנאה, דודאי לענין טומאה מותר לכתחלה לעבור שם, כיון דגוזלת את הרבים, ואע"ג דאיכא דרכא אחרינא. וא"כ, י"ל דשאלת הגמ' הוא דמה דאמרי' דאם עבר הוי טהור, ועכ"פ אסור לעבור שם משום האיסור מיהת, או דלמא גם אין כאן איסור, משום דאינו מכוין, וע"ז שפיר הק' הרמב"ן דהא קיי"ל דמותר, וכו'.

(ט) **הא דאיכא דרכא אחרינא, הא דליכא דרכא אחרינא- ע' בתורת חיים שכ' דכיון דמסקינן דהיכא דליכא דרכא אחרינא, מותר לעבור היכא דגוזלת את הרבים, משמע דהיכא**